

Posudek diplomové práce Pavly Nikolovové
Pierre Roland François Butet a jeho Lexicologie latine et française
(Ústav románských studií, FF UK v Praze, 2009, 75 pp.)

Obsah. Tématem diplomové práce je lexikologické dílo P. R. F. Buteta (1801), zasazené do širšího dobového kontextu a porovnané s poznatky současné lexikologie.

Po úvodu následují tři kapitoly věnované postupně filozofickému, přírodovědnému a jazykovědnému pozadí Butetova bádání. Diplomantka srozumitelně vysvětluje vliv karteziánských a osvícenských myšlenek (Descartes, Locke, Condillac, de Tracy a další) na filozoficko-vědecké klima 18. století ve Francii, probírá jejich názory na vrozenost jazyka, na empirické osvojování poznatků o světě, na souvislost komunikativního užívání jazyka a myšlení a vztahy mezi podobou jazyka, mentální konceptualizací reality, myšlením a šířeji též vědeckou metodologií a terminologií. V kapitole věnované rozvoji přírodních věd je mezi hlavními přínosy 18. století uvedeno oddělení věd od metafyziky a vznik vlastní metodologie. Zvláštní pozornost je věnována chemikovi Lavoisierovi a jeho analytickému přístupu ke struktuře sloučenin. V kapitole o jazykovědném kontextu diplomantka nejprve charakterizuje pohled na jazykový znak, který byl založen na ternární struktuře (věc – idea – zvuk), zatímco pozdější strukturalismus ho chápe binárně a zakotvuje ho převážně psychicky. Zmiňuje Butetova předchůdce Nicolase Beauzéea, dobové neologické proudy – „neologisme“ a „neologie“ – a dále otázku vlivu vědy a institucí na vývoj jazyka.

5. kapitola je zaměřena na Butetovu metodologii. Diplomantka rozebírá autorovy názory na morfologickou analýzu (tušení morfému) a vývoj jazyka (zajímavá paralela mezi zákonem zachování hmoty a kombinovatelností jazykových prvků) a dále širokou paralelu, kterou Butet vede mezi strukturou reality, přirozeného jazyka a jazyka vědy. Zmiňuje inspirační zdroje přicházející z přírodních věd (matematiky a chemie). Dále je probíráno rozdělení slov na reálná, hypotetická, racionální a imaginární a klasifikace částí slova („prepozice“, kořeny a koncovky).

6. kapitola obsahuje popis vlastního lexikologického systému, který Butet navrhl. Po stanovení klasifikačního systému „konstrukcí“ (řády, třídy, rody, druhy a odrudy) se postupně věnuje konstrukcím radikálním (slovům složeným), „prepozitivním“ (slovům prefigovaným), a „postpozitivním“ (slovům sufixovaným). Diplomantka kriticky upozorňuje na směšování popisných kategorií (kompozice vs. derivace, lexikální sufixace vs. flexe). Kapitola obsahuje přehledy morfému ve formě tabulek, avšak jejich klasifikace a výběr jejich názvu (z nichž některé působí doslova „obrozenecky“ – *custoditif*, *perforatif*, *exaltatif*) již není předmětem analýzy. Předposlední kapitola srovnává Butetovy lexikologické poznatky se současným stavem oboru a dospívá k názoru, že jeho práce je na svou dobu obdivuhodná.

Volba a uchopení tématu, obsah, originalita. Téma se ukazuje jako dobře vymezené a historicky i vědecko-teoreticky zajímavé. Kvalitu práce vidím mj. v její víceoborovosti (popis souvislosti mezi filozofií, přírodními vědami a jazykovědou, a to jak na obecné epistemologické úrovni, tak v oblasti terminologie). Je možné, že práce místy obsahuje i originální názory, zvláště pokud jde o mezioborové souvislosti a vztah lingvistiky 18. století s lingvistikou současnou.

Prezentace zdrojů a myšlenek. Zpracovávané zdroje jsou hojně prezentovány formou citací se souvisejícím komentářem. Ten se snaží uvedený text uvádět do souvislostí a místy je též analytický a kritický.

Hlubší analýzu a/nebo větší stupeň kritičnosti bych ocenil např. při prezentaci ternárního chápání znaku (věc – idea – zvuk), v níž by pojem „idea“ zasluhoval bližší vysvětlení: ze schématu na str. 26 vyplývá, že ho diplomantka chápe jako synonymní se Saussurovou „image acoustique“, avšak je také možné, že jde o komplexní pojem, který v sobě sdružuje jak signifiant, tak signifié, tedy vlastně celý Saussurov znak.

Kritický postoj by si zasloužila také pasáž o motivovanosti jazykového znaku od de Brossese (str. 29), který se zdá být příliš poplatný dobové víře v racionálnost světa, a výše uvedená paralela mezi zákonem o zachování energie a inventářem morfému.

Diskuse o metajazyku na str. 34 je špatně srozumitelná: citovaný zdroj (J.-P. Séguin) zasazuje termín „metajazyk“ poněkud zavádějícím způsobem do pasáže o jazykovém plánování (jde o dvě odlišné věci), zatímco diplomantka mluví o metajazyku správně jako o nutnosti „nové, specializované nomenklatury“. Smysl citované pasáže se podle mého názoru neliší se smyslem okolního textu.

Na začátku 6. kapitoly se (vzhledem ke zmínce o Ockhamově břitvě dříve v textu) nabízí možnost položit si otázku, zda by takto podrobná a ne vždy přesně vymezená hierarchie obstála z hlediska současné vědecké metodologie.

Užití termínu „polynomy“ ve schématu na str. 52 není vysvětleno - dříve v textu (str. 51) je uveden Butetův názor, že ve francouzštině neexistují slova s více než třemi radikály.

Z hlediska dobových souvislostí by dále bylo možné uvažovat, zda Butetova hierarchie konstrukcí nemá souvislost s rodícím se biologickým názvoslovím (řády, třídy, rody, druhy a odrůdy).

Možná doplnění. Zajímavým tématem, jímž by bylo možné práci obohatit, jsou také umělé jazyky, které byly často budovány právě na racionálních principech, s cílem vymýtit „nelogičnost“ přirozených jazyků (ve zpracovávaném období a krátce před ním se jimi zabývali R. Descartes, C. L. Montesquieu a A.-M. Ampère).

Pokud jde o prezentaci vlastního lexikologického systému (kapitola 6), nabízí se otázka, zda by nezasloužil podrobnější lingvistickou analýzu – ta by ovšem zřejmě podstatně zvětšila rozsah textu. Čtenář diplomové práce může nabýt dojem, že text směřuje od dosti obecných úvah k ústřednímu tématu, které ovšem zcela nevyčerpává: pokud jde o záměrnou volbu či zadání, bylo by vhodné na to upozornit.

Přírozenou součástí pojednání o lexikologickém díle P. R. F. Buteta by také mohla být pasáž o jeho reflexi pozdějšími lingvisty, která by teoreticky měla podpořit diplomantčin závěr, že šlo o práci na svou dobu vyspělou (při neformálním hledání na internetu jsem např. našel článek Rousseau, J. (2004) Humboldt et les morphèmes. Sa lecture de la Lexicologie de P. R. F. Butet en 1801, *Kodikas 2004*, vol. 27, n° 1–2 (157 pp.)).

Výstavba textu, formální stránka. Diplomová práce má přehlednou strukturu. Výstavba textu je logická a umožňuje čtenáři orientaci v něm. Kapitola 6, v níž je představen Butetův lexikologický systém, je z hlediska prezentace obsahu poměrně náročné: hierarchické stupně (*ordre, classe, genre, sorte, variété*) jsou uvedeny původními definicemi, které nejsou v tomto místě textu dobře pochopitelné. Absence interpretace a příkladu na tomto místě nechává čtenáře v nejistotě, která se teprve v následujících pasážích rozplyne.

Práce je psána pečlivě a v kvalitní francouzštině, která se snaží stylisticky respektovat typ textu. Jen místy lze nalézt chyby v gramatice (např. použití konjunktivu), stylistice (občasné interference s češtinou) či pravopisu (např. v citovaných pasážích jsem našel kolem 20 překlepů).

Literatura. Výběr literatury je úměrný zpracovávanému tématu a – podobně jako samo téma – víceoborový. Není v něm zastoupeno žádné dílo věnované přímo Butetovi. Při zkusmém hledání na internetu jsem jeden takovýto článek našel: Bourquin, J. (1977) Un précurseur de la lexicologie scientifique. Le Cours de lexicologie de Butet de la Sarthe (1801). *Linguistische Arbeitsberichte*, Leipzig, 1977, n° 18, pp. 50-73. Jeho důležitost zvyšuje fakt, že je svého druhu jediný, avšak samozřejmě nemám informace o jeho dostupnosti.

Závěr. Uchopení tématu, jeho zpracování i formální zvládnutí textu mi umožňují domnívat se, že diplomantka odvedla celkově velmi kvalitní práci, a to i přes výše uvedené kritiky a náměty. Mezi pozitivy diplomové práce bych vyzdvihl především její víceoborovost. Navrhuji klasifikaci známkou *výborně*.

7. září 2009, Tomáš Duběda, Ph.D.

